

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

У статті розглянуто теоретико-методологічні основи, змістове наповнення категоріального апарату з педагогічного проектування й класифікація педагогічних проектів.

Ключові слова: педагогічне проектування, проектно-педагогічна діяльність, проєктивні уміння.

Одним з важливих напрямів діяльності педагогічних ВНЗ є якісна професійно-педагогічна підготовка студентів до роботи в середній та вищій школі. Осмислення цього факту сприяє підвищенню відповідальності педагогічних університетів, інститутів і коледжів за реалізацію нового, більш широкого підходу до навчання і розвитку студентів і вимагає особливої уваги до рівня сформованості в них різноманітних професійних і особистісних якостей протягом усіх років навчання.

Актуальність проблеми професійної підготовки студентів педагогічних ВНЗ у системі неперервної освіти визначається перш за все, вимогами до змісту й структури підготовки. Досвід історичного розвитку показує, що здійснення актів переходу від теорії до практики, від минулого до майбутнього, від потенційного до актуального вимагає певного виду діяльності. Такою діяльністю є проектування і його головне концептуальне завдання-проект. У зв'язку з цим необхідна розробка нової концепції вищої педагогічної освіти, яке б включало як системний елемент педагогічної діяльності професійне проектування, з притаманними йому змістом, структурою та функціями.

На сьогодні в теорії та практиці вищої педагогічної освіти накопичено значний досвід, який охоплює багато сторін професійно-педагогічної підготовки студентів. Проблеми формування професійної готовності студента підвищити до педагогічної діяльності присвячені роботи Н.Кузьміної, О.Мороза, О.Пехоти, І.Підласого, В.Семіченка, В.Сластьоніна; пошуків шляхів удосконалення навчального процесу у вищій педагогічній школі – А.Верхоли, В.Загвязінського, В.Зябкіна; організаційних форм, методів та технологій навчання студентів - Т.Акбашева, А. Вербицького, В.Дьяченко. Однак, незважаючи на багатогранність досліджень, вони не вичерпують усіх питань професійно-педагогічної підготовки студентів педагогічних вищих навчальних закладів, а головне - не визначають шляхи розвитку вітчизняної педагогічної освіти з точки зору перспективи, формування у студента системного бачення педагогічної дійсності, прогностичного мислення, готовності до педагогічного проектування.

У загальній проблемі визначення шляхів удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів виділено важливий аспект - теоретичні та методичні засади формування готовності студентів до педагогічного проектування. Різні аспекти проблеми педагогічного проектування досліджували В.Безрукова, В.Беспалько, В. Гинєцинський, В. Докучаєва, О. Заїр-Бек, М. Суртаєва, Ю. Чернова, В. Юсупов. Однак, незважаючи на інтенсивні пошуки вчених, з метою створення єдиної теорії педагогічного проектування, поки що залишаються недостатньо вивченими питання термінології, її змістового наповнення, структури і функцій компонентів проектувальної діяльності педагога, етапів створення педагогічного проекту, закономірностей процесу підготовки майбутніх учителів до проектно-педагогічної діяльності.

Метою даної статті є формування теоретико-методологічних основ педагогічного проектування і виявлення основних завдань практичної підготовки майбутніх учителів до проектно-педагогічної діяльності. Для досягнення цілей дослідження особлива увага приділяється обґрунтуванню та формуванню теоретичної бази – змістового наповнення категоріального апарату з педагогічного проектування і класифікації педагогічних проектів.

Ідея дослідження базується на положеннях про педагогічну діяльність, яка має свій зміст, структуру і функції. Основні компоненти педагогічної діяльності - гностичний, проектувальний, конструктивний, організаційний і комунікативний - дозволяють створити теоретичну модель змісту, структури і функцій підготовки студентів до педагогічної діяльності. Така модель за певних умов повинна бути одночасно основою як навчальної роботи студентів, так і їхньої готовності до професійно-педагогічної діяльності. При реалізації цілісної моделі створюється можливість підготовки педагогів, які були б здатні самостійно відтворювати основні компоненти навчально-виховного процесу, прогнозувати результати своєї педагогічної діяльності, проектувати різні моделі навчання та виховання студентів, знаходити найбільш раціональні та ефективні освітні технології. Побудова педагогічного процесу, в якому проектувальний компонент займає провідне місце в підготовці педагогічних кадрів, відображає сучасні тенденції розвитку системи вітчизняної та зарубіжної педагогічної освіти, визначає шляхи його інтеграції у світовий освітній простір.

В узагальненому вигляді педагогічне проектування можна розглядати як колективну педагогічну діяльність, спрямовану на попереднє відображення педагогічної дійсності, тісно пов'язане з педагогічним цілепокладанням, прогнозуванням, розробкою педагогічних теорій, концепцій, програм. У такому значенні, педагогічне проектування - це процес проектування великих педагогічних систем, в ході якого необхідно відповісти на концептуальне (що треба зробити, змінити?), технологічне (як робити?) і кадрове (хто буде робити?) питання.

Разом з тим педагогічне проектування можна розглядати і як індивідуальну діяльність викладача, спрямовану на попередню розробку основних елементів педагогічної ситуації або цілісного педагогічного процесу: цілі та завдання, плану, організаційних форм, методів і засобів, форм і методів контролю, корекції й оцінки результатів педагогічної та навчальної праці [1, с.343].

Однією з найважливіших характеристик педагогічного проектування є розробка створеної моделі, обґрунтування та доведення її до рівня практичного використання в педагогічній дійсності. Іншими словами, педагогічне проектування - це цілеспрямована діяльність по створенню проекту як інноваційної моделі освітньо-виховної системи,

орієнтованої на масове використання. При цьому словосполучення "створення проекту" не ототожнює проектування з процесами розробки, планування та прогнозування. Суть проектування – зміна педагогічної дійсності [2, с.9].

Педагогічне проектування позначає одну з найважливіших функцій, педагогів або педагогічних (науково-педагогічних) колективів і, відповідно, діяльність щодо її виконання. Педагогічне проектування розглядається не тільки як функція педагога, але і як складова частина майстерності (компетентності) кожного педагога, яка включає розробку, прогнозування, планування результатів професійної діяльності. "Мистецтво педагога, - підкреслює В.Коротов, - полягає в тому, щоб рішення термінових тактичних завдань не застило цільовим стратегічним установкам, а, навпаки, сприяло їх послідовній реалізації" [3, с. 153].

Контент-аналіз існуючих у науковій літературі визначень, а також системно-функціональний і системно-діяльнісний підходи до обґрунтування термінологічного апарату даної наукової проблеми, дозволили дати визначення понять "педагогічне проектування", "проектно-педагогічна діяльність", "проективні вміння".

Педагогічне проектування - елемент системної індивідуальної чи групової педагогічної діяльності, який включає прогнозування, моделювання, конструювання і відтворення педагогічного об'єкта (явища або процесу) і спрямований на обґрунтування цільової ідеї, розробку, створення моделі та реалізацію педагогічного проекту.

Проектно-педагогічна діяльність – компонент педагогічної майстерності та компетентності педагога, який спрямований на створення системної моделі об'єкта педагогічної дійсності і можливих варіантів її використання за допомогою комплексу проєктивних умінь.

В.Сластьонін, І.Саєв, Є.Шиянов [4, с.45] зазначають, що тріада "аналіз - прогноз - проект" передбачає виділення спеціальної групи вмінь, що проявляються в матеріалізації результатів педагогічного прогнозування в конкретні плани навчання і виховання. *Проективні вміння* включають дії з діагностики і прогнозування рівня розвитку студентів, моделювання, конструювання і відтворення мети, завдань, плану і організаційної структури навчально-пізнавальної діяльності студентів, контролю, корекції та оцінювання результатів навчальної роботи, проектування подальшого етапу педагогічного процесу.

Разом з тим, педагогічне проектування - не тільки діяльність, але й процес послідовної зміни станів, що характеризується новими завданнями, видами діяльності, ступенем упорядкованості інформації. Процес проектування у своєму розвитку проходить чотири послідовні етапи:

- *теоретичний*: період педагогічного винахідництва, розробки ідеї, яку належить втілити в ту чи іншу систему і довести до масового використання;
- *технологічний*: етап створення одиничного зразка, у процесі якого винахідницька ідея повинна збагатитися всіма якими система, що будується, і втілитися в технологію;
- *експериментальний*: етап педагогічного експерименту з перевірки ефективності створеного зразка;
- *впроваджувальний*: етап оформлення кінцевого проекту, у ході якого відбуваються конструктивні зміни в межах створеної моделі з тим, щоб забезпечити створеному проекту можливість застосування в масовій педагогічній практиці.

Результатом педагогічного проектування є педагогічний проект, функціональна специфіка якого залежить від стану середовища, особливостей суб'єктів, зайнятих підготовкою конкретного проекту, функціональних зв'язків між елементами проекту, можливостей його ефективного використання, очікуваних результатів.

Одним з важливих аспектів досліджуваної проблеми є опис типологічної характеристики основних видів педагогічних проектів. Знання типології проектів, що використовуються в педагогічному процесі, може надати істотну допомогу педагогам при розробці цих проектів, їх структури, при координації діяльності студентів у групах. Аналіз сучасної педагогічної літератури (Г.Атанов, В.Докучаєва, Н.Яковлева, В. Безрукова, В. Коротов, І.Підласий, Є.Полат, П.Решетніков, В. Сластьонін, В.Штейнберг) дозволяє говорити про існування в теорії та практиці різних класифікацій педагогічних проектів.

Автором найбільш розробленої і обґрунтованої класифікації є творчий колектив під керівництвом професора Є. Полат [5, с. 10]. Вони виділяють проекти на підставі наступних типологічних ознак:

- метод чи вид діяльності, що домінує в проекті: дослідницький, творчий, прикладницький, рольово-ігровий, практико-орієнтований, інформаційний;
- змістовний аспект проекту: літературна творчість, природно-наукові дослідження, екологічні, мовні (лінгвістичні), культурологічні (країнознавчі), рольово-ігрові, спортивні, географічні, історичні, музичні;
- характер координації проекту: безпосередній (твердий, гнучкий), прихований (неявний, що імітує учасника проекту);
- характер контактів: внутрішній (локальний), регіональний, міжнародний;
- кількість учасників: персональний, парний, груповий;
- тривалість проведення: короткостроковий, довгостроковий, епізодичний.

Разом з тим, вивчення теорії досліджуваної проблеми та аналіз педагогічних проектів, які існують і реалізуються в педагогічній дійсності, дозволили нам виділити наступні види педагогічних проектів:

- соціально-освітні проекти: проектування освітніх систем і процесів; проекти життєвої стратегії особистості, студентських та педагогічних колективів;
- навчальні проекти: навчальні завдання і ситуації, методи проектів на конкретних уроках; проекти індивідуальних навчальних програм;
- виховні проекти: проекти в системі розвитку життєвої та діяльнісної компетентності учнів, їх соціалізації; культурологічні проекти;
- технологічні проекти: творчі проекти в навчальному закладі; проекти технологій навчання студентів;
- дослідні проекти: ігрові, інформаційні, телекомунікаційні, комп'ютерні;

– індивідуальні, групові та колективні проекти: особистісно-орієнтовані, індивідуально-творчі, колективно-творчі.

Реалізація проекту здатна деякою мірою вирішити актуальну педагогічну проблему, бути корисною для масового використання. Процедура проектування, як зазначає Н.Яковлева, вважається ефективною, якщо, по-перше, вона не потребує додаткових ресурсів, по-друге, у результаті створений працездатний проект, по-третє, є потенційні можливості для зниження витрат з його експлуатації без шкоди щодо якості роботи [2, с. 13].

У даний час в Україні та за кордоном розробляється величезна кількість різноманітних освітніх проектів. Ознайомлення з ними, участь в їх реалізації, розробка власних педагогічних проектів дозволить педагогам - початківцям та педагогам зі стажем роботи підвищити свою професійну компетентність та розширити кругозір.

Проведений аналіз теорії і практики педагогічного проектування дозволяє зробити наступні висновки:

1. Розкриття змісту понять "педагогічне проектування", "проектно-педагогічна діяльність", "проектні вміння", а також класифікація педагогічних проектів є значущим етапом у теоретичній і практичній підготовці студентів до педагогічного проектування.

2. Характер існуючих недоліків у підготовці студентів до проектно-педагогічної діяльності вимагає цілеспрямованої роботи з формування елементів системи педагогічного проектування та проєктивних умінь майбутнього педагога, які, у свою чергу, у змістовному і процесуальному аспектах орієнтуються на вирішення комплексу педагогічних завдань і ситуацій.

3. Необхідним елементом визначення особистісно-професійного становлення студентів є змістовне наповнення завдань, виконання яких дозволяє виявити динаміку освоєння студентами проектно-педагогічних умінь, готовність студентів до педагогічного проектування та навчально-виховної роботи.

Вважаємо за необхідне уточнити і доповнити теоретико-методологічну базу з педагогічного проектування, а також сконцентрувати увагу на формуванні високого рівня готовності студентів до проектно-педагогічної діяльності, який характеризується рівнем сформованості системи знань про педагогічне проектування та комплексом проєктивних умінь, а також мотиваційною сферою що включає інтереси та потребу в проектно-педагогічній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія професійної освіти. – М.: РАО, 1999. – Т. 2. – 446 с.
2. Яковлева Н.О. Проектування як педагогічний феномен / Яковлева Н.О. // Педагогіка. – 2008. – № 6. – С. 8-14.
3. Коротов В.М. Педагогічне проектування і діагностика / Коротов В.М. // Введення в педагогіку. – М.: Вид-во УРАО, 1999. – С. 149-180.
4. Сластьонін В.А. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів / Сластьонін В.А., Ісаєв І.Ф., Міщенко А.І., Шиянов Є.Н. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
5. Полат Е. Що таке проект. Типологія проектів / Полат Е., Петров А., Бухаркін М., Моїсеєва М. // Відкритий урок. Розробки. Технології. Досвід. – 2004. – № 6. – С. 10-17.

Подано до редакції 29.06.11
